

Έτος Ι' | Τεύχος 10 | 2023-24 Επιμελητής: Κώστας Α. Ζερβός
Μεταφράζουν: Λίνα Βασιλείου, Χριστόφορος Ζώνας, Ήρα-Θάλεια Κόλλια,
Ντίνα Κρούπη, Δανάη Μουστάρδα, Έλενα Παπαθανασοπούλου,
Τίνα Ρώτα, Αλέξια Τατέου, Έλενα Τερζιογλου, Κώστας Ζερβός

ΕΤΗΣΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
Greek Annual
International Journal of
Psychoanalysis
2023-24

Η ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΗ

Η εικόνα του εξωφύλλου είναι μέρος του πίνακα του Γιοχάνες Βερμέερ που έχει τον τίτλο *Το Μάθημα Μουσικής*. Σήμερα βρίσκεται στην κατοχή της Βρετανικής Βασιλικής Οικογένειας και εκτίθεται στο Παλάτι του Μπάκιγχαμ στο Λονδίνο. Απεικονίζει μια νεαρή γυναίκα που μαθαίνει τσέμπαλο (βιργινάλι) κάτω από την εποπτεία ενός δασκάλου μουσικής. Ο θεατής είναι αναγκασμένος από το τραπέζι, την καρέκλα, το ακουμπισμένο στο πάτωμα βιολοντσέλο, αλλά κυρίως από τον (έλλογο) κάρναβο τόσο του τραπεζομάντηλου όσο και του πατώματος (τα οποία στον πίνακα καταλαμβάνουν μεγάλο μέρος, πράγμα που εδώ δεν φαίνεται και τόσο καλά), να αφήσει το ζευγάρι στην ιδιωτικότητα του. Παρά το ότι μαθήτρια και δάσκαλος είναι αφοσιωμένοι στο μάθημα, και παρά το ότι υπάρχει μια αυστηρότητα που δεν επιτρέπει εμφανείς ερωτικούς υπαινιγμούς, ο πίνακας δημιουργεί μια αίσθηση πρωταρχικής σκηνής. Και τούτο γιατί ο μεγάλος ζωγράφος, έχει φροντίσει αυτήν την αυστηρότητα, να την σχολιάσει και ίσως να την αμφισβητήσει, μέσα από ένα αναπαραστατικό «λάθος»: ο καθρέφτης που υπάρχει επάνω από το τσέμπαλο, φαίνεται να αντικατοπτρίζει το πρόσωπο της μαθήτριας στραμμένο δειά προς τον δάσκαλο, πράγμα που δεν αντιστοιχεί στην στάση του σώματος της κοπέλας, όπως την βλέπουμε από πίσω. Λέει δηλαδή ο ζωγράφος: ο καθρέφτης δείχνει ότι υπάρχει και μια άλλη πραγματικότητα. Αυτήν την άλλη πραγματικότητα, ψυχαναλυτικά την ονομάζουμε μεταβίβαση.

[τον πίνακα υπέδειξε η συνάδελφος Αλέξια Τατέου]

ISSN 2241-598X

© 2024, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΡΜΟΣ

ΑΘΗΝΑ: Μαυροκορδάτου 11, Τ.Κ. 106 78
τηλ.: 210 3304196 - 210 3830604, fax: 210 3819439

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Πρασακάκη 5, Τ.Κ. 546 22
τηλ.: 2310-220992, fax: 2310-220910

e-mail: info@armosbooks.gr
παραγγελίες: orders@armosbooks.gr

www.armosbooks.gr

Περιεχόμενα

Σημείωμα του επιμελητή	5
------------------------------	---

Η ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΗ

Το αίνιγμα της μεταβίβασης: η ανακάλυψη του Φρόντ και οι συνέπειες της, HEINZ WEISS <i>Μετάφραση: Ντίνα Κρούπη</i>	7
---	---

Για την αναλυτική μεταβίβαση DOMINIUE BOURDIN <i>Μετάφραση: Κώστας Ζερβός</i>	25
--	----

Γύρω από την φύση της μεταβιβαστικής ερμηνείας και γιατί μόνο η μεταβιβαστική ερμηνεία μπορεί να επιφέρει αναλυτική αλλαγή RACHEL B. BLASS <i>Μετάφραση: Λίνα Βασιλείου</i>	41
---	----

Ο Λακάν και η μεταβίβαση GILBERT DIATKINE <i>Μετάφραση: Χριστόφορος Ζώνας</i>	75
--	----

Θεωρία πεδίου: η σχέση μεταβίβασης-αντιμεταβίβασης και η δεύτερη ματιά BEATRIZ DE LEÓN DE BERNARDI <i>Μετάφραση: Ήρα-Θάλεια Κόλλια</i>	98
--	----

Μεταβίβαση STEVEN ELLMAN και LISSA WEINSTEIN <i>Μετάφραση: Ντίνα Κρούπη και Χριστόφορος Ζώνας</i>	125
--	-----

Η ΠΑΘΗΤΙΚΟΤΗΤΑ

Για την παθητικότητα CATHERINE HUMBLE <i>Μετάφραση: Έλενα Παπαθανασοπούλου</i>	153
---	-----

Η δεκτικότητα δεν είναι παθητικότητα: μια σύγκριση μεταξύ της ψυχανάλυσης και της φαινομενολογίας αναφορικά με την εμπειρία, την κρίση και την αναλυτική στάση HEINZ WEISS <i>Μετάφραση: Κώστας Ζερβός</i>	173
---	-----

Η παθητικότητα ως άμυνα και ως μεταμφιεσμένη καταστροφικότητα URSULA OSTENDORF <i>Μετάφραση: Κώστας Ζερβός</i>	191
---	-----

ΘΕΜΑΤΑ ΠΑΙΔΟΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗΣ

Ψυχαναλυτική θεραπεία μικρών παιδιών με Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος. Προσαρμογή στην τεχνική στην προσέγγιση τριών περιπτώσεων NAHIR BONIFACINO <i>Μετάφραση: Έλενα Τερζίογλου</i>	214
--	-----

ΚΛΙΝΙΚΑ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Υποχονδριακός φόβος καρκίνου του στήθους – μια αποτυχία της διττής μητρικής λειτουργίας: «μητέρα-του-βρέφους» και «λογοκρισία της ερωμένης» DENNY PANITZ & FOTIS BOBOS <i>Μετάφραση: Δανάη Μουστάρδα</i>	246
Σαν την κοιλιά ενός πουλιού που αναπνέει: Σχετικά με το «Ο Νους και η Σχέση του με το Ψυχο-σωμα» του Winnicott THOMAS H. OGDEN <i>Μετάφραση: Δανάη Μουστάρδα</i>	273
Κριστιάν Νταβίντ LAURENT DANON-BOILEAU <i>Μετάφραση: Αλέξια Τατέου</i>	296
Καιρός [Kairos] και Χρόνος [Chronos]: κλινικο-ψυχαναλυτικές σκέψεις για τον χρόνο BERND NISSEN <i>Μετάφραση: Κώστας Ζερβός</i>	312

ΘΕΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗΣ

Πένθος στον Άμλετ: κάνοντας τα πατρογονικά φαντάσματα προγόνους JOHN STEINER <i>Μετάφραση: Τίνα Ρώτα, ψυχολόγος</i>	333
---	-----

Σημείωμα του επιμελητή

Ο πίνακας που κοσμεί το εξώφυλλο αυτού του τεύχους φαίνεται να συνδέει τον έρωτα με αυτό που εμείς σήμερα ονομάζουμε μεταβίβαση. Στην μεταβίβαση είναι αφιερωμένο το παρόν τεύχος του Annual. Στον έρωτα το φετινό συνέδριο της ΕΨΕ.

Παρότι είναι ένας κοινός τόπος το ότι η συναισθηματική βάση της μεταβίβασης είναι κατ' αρχάς και κυρίως ερωτική, αυτές οι δύο καταστάσεις, προφανώς, δεν είναι ταυτόσημες. Όμως και οι δύο μας φέρνουν μπροστά στην πόρτα της ποίησης. Το εάν το αναλυτικό ή το ερωτικό ζεύγος, θα ανοίξει αυτήν την πόρτα, δεν είναι σίγουρο. Συνήθως δεν το κάνουν. Απλώς μετατρέπουν την ερωτική ή την αναλυτική συνάντηση σε ένα οργανωμένο, τουριστικό ταξίδι, από το οποίο επιστρέφει κανείς μετά από λίγες μέρες έχοντας την πλάνη ότι γνώρισε τον τόπο που επισκέφτηκε. Και τούτο γιατί το άνοιγμα αυτής της πόρτας, σημαίνει ότι θα βρεθεί κανείς αντιμέτωπος με αυτό που δεν έχει αναπαρασταθεί. Αν μπορέσει όμως να κρατηθεί μπροστά σ' αυτό το απειλητικό, χαοτικό άγνωστο, που είναι ο άλλος – μέσα μας ή έξω από εμάς – τότε θα κληθεί αυτό το άγνωστο να το ονομάσει. Αυτήν τη κατονομασία, η οποία στην ουσία δημιουργεί έναν καινοφανή κόσμο, θα μπορούσε κανείς να την ονομάσει ποίηση.

Κώστας Ζερβός

Το αίνιγμα της μεταβίβασης: η ανακάλυψη του Φρόντ και οι συνέπειες της

Heinz Weiss

Sigmund-Freud-Institut Frankfurt a.M., Frankfurt, Germany

Μετάφραση: Ντίνα Κρούπη, ψυχίατρος, έχει περατώσει την εκπαίδευση της στην ΕΨΕ

Αυτή η βραχεία εισαγωγή προσφέρει μια ιστορική σκιαγράφιση της ανάπτυξης της έννοιας της μεταβίβασης στις διαφορετικές ψυχαναλυτικές παραδόσεις. Πηγαίνει πίσω στα διάφορα νοήματα του Γερμανικού όρου «Übertragung» - μεταβίβαση, μεταγραφή, μετάδοση, αντιμετάθεση, και ανάθεση - και στο πώς δόθηκε σ' αυτά ένας ιδιαίτερος τονισμός κάθε φορά, ανάλογα με την διαφορετική ψυχαναλυτική σχολή. Το άρθρο δείχνει την μετάβαση από την κυρίως ενδοψυχική κατανόηση της μεταβίβασης ως επανάληψης, προς μια περισσότερο δι-προσωπική και διυποκειμενική προσέγγιση, διερευνώντας τα διάφορα νοήματα της «διυποκειμενικότητας» και τις δυνάμεις που λειτουργούν μέσα στο αναλυτικό πεδίο. Μείζονες εξελίξεις προέκυψαν από μια νέα κατανόηση του ρόλου της αντιμεταβίβασης του αναλυτή και από την μελέτη των μεταβιβαστικών μηχανισμών στις ναρκισσιστικές, οριακές και ψυχωτικές καταστάσεις. Η διερεύνηση των διαφορετικών μορφών της σχέσης και της προβολικής και ενδοβολικής ταύτισης, βάθυναν την κατανόηση της αναλυτικής επικοινωνίας και οδήγησαν σε έννοιες όπως το «acting in», η «role-responsiveness, η «actualization» και το «enactment». Όπως προσπαθεί να δείξει ο συγγραφέας, όλες αυτές οι προσεγγίσεις μπορούν να βρουν νομιμοποίηση στα αρχικά γραπτά του Φρόντ, αλλά οι βασικές διαφορές αφορούν σε τεχνικά ζητήματα, δηλαδή στην ερμηνεία της μεταβίβασης.

Λέξεις-κλειδιά: μεταβίβαση, επανάληψη, αντιμεταβίβαση, ερμηνεία, διυποκειμενικότητα, αναλυτικό πεδίο.

Ήταν η ανακάλυψη της μεταβίβασης, μαζί με την ερμηνεία των ονείρων, που αποκάλυψαν στον Φρόντ το ασυνείδητο νόημα των συμπτωμάτων

του ασθενούς. Όπως ο Jean-François Champollion που είχε κατορθώσει να αποκωδικοποιήσει τα ιερογλυφικά της στήλης της Ροζέττας, στις αρχές της δεκαετίας του 1820, ο Φρόντ είχε βρει τώρα, στο τέλος του αιώνα, τα «διγλωσσικά» [bilinguals] που του επέτρεψαν να διαβάσει την αινιγματική γλώσσα των συμπτωμάτων του ασθενούς. Στην «Ερμηνευτική των ονείρων» (Freud 1900, 562) μάλιστα, μιλάει για την «μεταβίβαση» του νοήματος από τις ασυνείδητες ονειρικές σκέψεις στο έκδηλο ονειρικό περιεχόμενο.

Στην Γερμανική γλώσσα, η λέξη «Übertragung» (μεταβίβαση) σημαίνει επίσης «μετάδοση», «μεταγραφή», «αντιμετάθεση» ή «ανάθεση». Και πράγματι είναι σημαντικό για την διερεύνηση του πλήρους νοήματος του όρου, να έχει κανείς κατά νου αυτά τα διαφορετικά νοήματα της «μεταβίβασης». Στις *Μελέτες για την Υστερία*, ο Φρόντ αναφέρεται στην μεταβίβαση ως μια «*mésalliance*» [ανάρμοστο γάμο] και ως μια «λανθασμένη σύνδεση» (Freud and Breuer 1895, 302), ενώ την ίδια χρονιά χρησιμοποίησε τον όρο σε ένα διαφορετικό πλαίσιο στο *Προσχέδιο για μια επιστημονική ψυχολογία* (Freud 1950).

Όταν απελευθέρωσε τον όρο από την νευροφυσιολογική του έννοια (η «μεταβίβαση» «ποσότητας», «ενέργειας» ή «κάθεξης»), ο Φρόντ έδωσε την πρώτη περιγραφή του κλινικού φαινομένου στο υστερόγραφο της περίπτωσης της Dora. Περιγράφει τις μεταβιβάσεις ως:

Νέες εκδόσεις ή πιστά αντίγραφα ώσεων και Φαντασιώσεων, οι οποίες αφυπνίζονται και γίνονται συνειδητές όσο προχωράει η ανάλυση και οι οποίες όμως έχουν αυτή την ιδιαιτερότητα, η οποία είναι χαρακτηριστική για το είδος τους, να αντικαθιστούν κάποιο πρόσωπο από το παρελθόν [του αναλυόμενου] με το πρόσωπο του γιατρού. Για να το θέσουμε με έναν άλλο τρόπο: αναβιώνεται μια ολόκληρη σειρά από ψυχολογικές εμπειρίες, σαν να μην ανήκουν στο παρελθόν, αλλά σαν να απευθύνονται στο πρόσωπο του γιατρού στην παρούσα στιγμή. Κάποιες από αυτές τις μεταβιβάσεις έχουν ένα περιεχόμενο που δεν διαφέρει καθόλου από το μοντέλο τους, εκτός από την υποκατάσταση του τελευταίου. Σ' αυτήν την περίπτωση, αυτές οι μεταβιβάσεις – για να διατηρήσουμε την ίδια μεταφορά – είναι απλώς νέες εντυπώσεις ή ανατυπώσεις. Άλλες είναι δομημένες ευφύστερα: το περιεχόμενό τους έχει υποστεί κάποια επεξεργασία – μετουσίωση, όπως την ονομάζω – και μπορεί να γίνουν ακόμη και συνειδητές, εκμεταλλευόμενες ξυπνά κάποια πραγματική ιδιαιτερότητα του προσώπου του γιατρού ή των περιστάσεων με τις οποίες συνδέονται. Έτσι, αυτές οι μεταβιβάσεις δεν θα στηρίζονται σε νέες εντυπώσεις, αλλά θα συνίστανται σε αναθεωρημένες εκδόσεις (Freud 1905, 116).

Ήδη, εδώ, κάνει σαφές ότι η μεταβίβαση είναι μια «αναπόφευκτη αναγκαιότητα», από την οποία δεν μπορεί να ξεφύγει κανείς αλλά θα πρέπει να την επιλύσει και να την επεξεργαστεί ενδελεχώς. Κάνοντας το αυτό, η μεταβίβαση, «η οποία φαίνεται να είναι το μεγαλύτερο εμπόδιο στην ψυχανάλυση, γίνεται ο ισχυρότερος σύμμαχός της, όταν γίνει εφικτή κάθε φορά η ανίχνευση της παρουσίας της και εξηγηθεί στον ασθενή» (Freud 1905, 117). Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από την δι-επεξεργασία των αντιστάσεων, οι οποίες εμποδίζουν την μνημονική ανάκληση των απωθημένων επιθυμιών από το παρελθόν.

Στα άρθρα του γύρω από την τεχνική, από το 1910 έως το 1914, ο Φρόντ διερεύνησε περαιτέρω την σχέση μεταξύ της μεταβίβασης, της επανάληψης και της αντίστασης. Ο ασθενής «επαναλαμβάνει αντί θα θυμάται» (Freud 1914, 151), και είναι γι' αυτό το λόγο που «θα πρέπει να αντιμετωπίσουμε την ασθένεια του όχι ως ένα συμβάν του παρελθόντος, αλλά ως μια ενεστώσα δύναμη» (151). Όταν γίνεται αυτό, η «συνήθης νευρώση» του ασθενούς αντικαθίσταται «από μια μεταβιβαστική νευρώση, από την οποία μπορεί να θεραπευτεί μέσω της θεραπευτικής εργασίας» (154). Λέει επίσης ότι η δι-επεξεργασία της μεταβίβασης απαιτεί χρόνο, προσθέτοντας ότι «έτσι, η μεταβίβαση δημιουργεί μια ενδιάμεση περιοχή μεταξύ της νόσου και της πραγματικής ζωής» (154)¹ Έτσι, η εργασία επάνω στη μεταβίβαση γίνεται το «πεδίο μάχης» (Freud 1916-1917, 456) της αναλυτικής θεραπείας.

Η σχέση μεταξύ της μεταβίβασης και της επανάληψης είναι περίπλοκη.² Από την μια μεριά, λέει ο Φρόντ: «η μεταβίβαση είναι μόνο ένα μέρος της επανάληψης», αλλά προσθέτει «ότι η επανάληψη είναι μια μεταβίβαση του λησμονημένου παρελθόντος όχι μόνο επάνω στον γιατρό αλλά επίσης επάνω σε όλες τις άλλες πλευρές της τρέχουσας κατάστασης» (1914, 150). Αυτή η δύο όψεων δήλωση, φαίνεται να δείχνει ότι ο Φρόντ έβλεπε την «μεταβίβαση» ως το μέσο δια του οποίου τίθεται επί σκηνής η επανάληψη.

Στο άρθρο του 1912, για «Τα δυναμικά της μεταβίβασης» (Freud 1912a), ο Φρόντ κάνει την διάκριση μεταξύ «θετικής» και «αρνητικής» (εχθρικής) μεταβίβασης, μεταξύ της μεταβίβασης των «φιλικών ή τρυφερών αισθημάτων τα οποία είναι αποδεκτά από την συνείδηση και την

1. Μια διατύπωση που κατά κάποιο τρόπο θυμίζει την κατοπινή ιδέα του D.W. Winnicott (1953) για την ύπαρξη ενός «ενδιάμεσου χώρου».

2. Είναι ενδιαφέρον ότι ο Φρόντ εισάγει τον όρο «ψυχαναγκασμός για επανάληψη» για πρώτη φορά στο άρθρο του «Μνημονική ανάκληση, επανάληψη και δι-επεξεργασία» (1914, 150).